

Resandebosättningen på Snarsmon

2005

Arkeologisk forskningsundersökning, del 2
Naverstad socken, Ejgde 1:4 och 1:14, Naverstad 373

Kristina Lindholm
med bidrag av Katarina Andersson

Resandebosättningen på Snarsmon

2005

Arkeologisk forskningsundersökning, del 2
Naverstad socken, Ejgde 1:4 och 1:14, Tanum kommun, Naverstad 373

Bohusläns museum

RAPPORT 2006:47

ISSN 1650-3368

Manusförfattare Kristina Lindholm

Layout och grafisk design Pia Hansson (omslag), Pia Claesson, Gabriella Kalmar (inlaga)

Redigering Gabriella Kalmar

Illustration Kristina Lindholm om inte annat är angivet

Tryck och distribution Bohusläns museum

Underlagskartor ur GSD-Fastighetskartan, röda kartan. Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriverket medgivande 90.80.1

Kartor godkända från sekretessynpunkt för spridning Lantmäteriverket 2006-03-10. Dnr 601-2005/589.

BOHUSLÄNS MUSEUM

Museigatan 1, Box 403, 451 19 Uddevalla

tel 0522-656500, fax 0522-656505

www.bohusmus.se

Innehåll

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING.....	8
BAKGRUND	8
SYFTE.....	9
FORNLÄMNINGEN	9
METODIK OCH GENOMFÖRANDE.....	10
RESULTAT 2005	11
FYNDEN	12
<i>Personliga saker</i>	12
<i>Bruksföremål och redskap</i>	12
<i>Byggnadsdelar</i>	13
DATERINGAR	13
JORDPROVER.....	13
HUSKONSTRUKTION	13
<i>Hus A</i>	13
<i>Hus B</i>	14
SAMMANFATTANDE TOLKNING OCH DISKUSSION	16
BYGGNADSTEKNIK OCH FUNKTION	16
<i>Hus A</i>	16
<i>Hus B</i>	17
OMBYGGNADER	19
ÖVRIGT.....	19
JORDSTUGOR <i>av Katarina Andersson</i>	21
HUSEN PÅ SNARSMON	23
<i>Hus A (nr 8)</i>	23
<i>Hus B (nr 9)</i>	24
FORTSÄTTNING PÅ PROJEKT SNARSMON.....	26
PROJEKTPLANER 2006 - 2008	26
FÖRVÄNTADE EFFEKTER.....	27
REFERENSER.....	28
MUNTliga KÄLLOR.....	28
ÖVRIGA KÄLLOR.....	29
KARTMATERIAL.....	29
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	30
FIGURFÖRTECKNING.....	31
BILAGOR.....	32

Resandebosättningen Snarsmon, Naverstad 373, Tanums kommun.

Figur 1. Utdrag ur GSD-fastighetskartan, Tanums kommun, skala 1:20 000, med undersökningsområdet markerat. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriverket 2006-03-10. Dnr 601-2005/589.

Sammanfattning

Den 5 till 9 september 2005 utförde Bohusläns museum en arkeologisk undersökning inom Naverstad 373, Naverstad socken, inom fastigheten Ejgde 1:4 och 1:14, Tanum kommun, Västra Götalands län. Undersökningen var en fortsättning av den forskningsundersökning som påbörjats 2004 med syfte att lyfta fram och belysa den före detta resandebosättningen på Snarsmon. Uppdragsgivare och kostnadsansvarig var Bohusläns museum, enligt Länsstyrelsens beslut dnr 431-41649-2004. Undersökningen genomfördes med bidrag från C J Lindebergs fornminnesfond, Lennart J Hägglunds stiftelse, Länsstyrelsen i Västra Götaland och Tanum kommun. Den utfördes av arkeologer och bebyggelsesantikvarier från Bohusläns museum och representant från Föreningen Ekomuseum Gränsland tillsammans med fem representanter från Resande Romers Riksorganisation och ytterligare en lokalt engagerad.

Platsen, som ligger nära norska gränsen, skall enligt uppgift ha befolkats under 1870-talet och som mest hyst omkring 30 familjer i ett flertal enkla hus eller hyddor. Bosättningen övergavs senast under 1920-talet. Flera vägar eller stigar leder in i området där ett flertal husgrunder finns bevarade.

Undersökningen inriktades, liksom 2004, huvudsakligen på att utreda byggnadsteknik och konstruktion av två husgrunder, samt om dessa varit föremål för ombyggnader eller varit återuppbyggda vid ett eller flera tillfällen.

Husgrunderna utgjordes av ett större och ett mindre bostadshus, vilka låg i en sydsluttning som vetter ned mot en myr. Den större husgrunden var utvändigt ca 8,5x7,5 meter stor (norr-söder) inklusive vällen, och var till stor del ingrävd i sluttningen. Invändigt mått var ca 4x3 meter (norr-söder). Väggarna stöttades invändigt av kallmurad sten. Den östra väggen hade påförts jord och sand på utsidan, här har även ett mindre fönster suttit. Ingången låg i söder och i dörren har det också funnits ett fönster. I husets nordvästra hörn fanns ett murat fundament till en spis. I huset påträffades ett antal järnföremål, bland annat flera bitar av järngrytor och byggnadsdetaljer. För övrigt bestod fynden av tygstycken, porslin, delar av lerfat, bitar av buteljglas, annat bruksglas, etsade glasbitar till prydnadsglas, knappar samt en pärla.

Den mindre husgrunden var utvändigt 5x4 meter stor (nordväst-sydöst) med öppning i sydväst, och bestod endast av 2-3 skift hög stensyll/vägg. I golvet påträffades bland annat järnföremål, glas och enstaka porslinsbitar. Den här byggnaden var endast till en mindre del ingrävd i sluttningen i dess östra sida. Utanför ingången i sydväst fanns en halvcirkelformad yta som begränsades av en stenrad och tolkats som ett förråd. Inuti fanns en stenpackning med bland annat flera bitar av järngryta i.

Inledning

Den 5 till 9 september 2005 utförde Bohusläns museum en arkeologisk undersökning inom Naverstad 373 inom fastigheten Ejgde 1:4 och 1:14, Naverstad socken i Tanums kommun, Västra Götalands län. Undersökningen var en fortsättning av en forskningsundersökning som påbörjats 2004 med syfte att belysa och lyfta fram den före detta resandebosättningen på Snarsmon. Föreliggande rapport skall därför ses som en fortsättning på den tidigare (Bohusläns museum rapport 2005:7) och därför upprepas inte vissa kapitel såsom till exempel forskningshistorik och kulturlandskap.

Uppdragsgivare och kostnadsansvarig var Bohusläns museum, enligt Länsstyrelsens beslut dnr 431-41649-2004. Undersökningen genomfördes med bidrag från C J Lindebergs fornminnesfond, Lennart J Häggglunds stiftelse, Länsstyrelsen i Västra Götaland och Tanums kommun. Den utfördes av arkeologer och bebyggelseantikvarier från Bohusläns museum och representant från Föreningen Ekomuseum Gränsland tillsammans med fem representanter från Resande Romers Riksorganisation och ytterligare en lokalt engagerad.

Bakgrund

Fornlämning Naverstad 373 på Snarsmon innefattar en före detta bosättning för resandefolket, vilken i trakten gått under namnet Tattarbyn eller Tattarstan. Platsen, som ligger nära norska gränsen, skall enligt en ögonvittnesskildring (Sjöholm 1929) ha bebotts under 1870-talet och som mest hyst omkring 30 familjer i ett flertal enkla hus eller hyddor. Bosättarna idkade handel med lokalbefolkningen i både Sverige och Norge och valet av boplats gav möjlighet till en fristad på ena eller andra sidan gränsen. Byn skall ha övergetts senast under 1920-talet och befolkningen flyttat eller assimilerats i trakten. Vissa flyttade till Dalsland (muntlig uppgift familjen Magnusson 2004)

Det före detta bosättningsområdet är numera ett besöksmål inom det norsk-svenska kulturturismprojektet Ekomuseum Gränsland. Här finns informationsskyltar om platsens historia samt en röjd och ledmarkerad vandringsled till Holtet och Elgåfossen på norska sidan. Denna är i sin tur förbunden med en vandringsled till Vassbotten och härifrån kan man via Bohusleden åter komma till Snarsmon.

Inför en skogsavverkning inom området utfördes hösten 2003 en inventering av synliga lämningar efter bosättningen. Den resulterade i att ett antal husgrunder, stenmurar, och äldre odlingslämningar registrerades (BM rapport 2004-01-30). 2004 genomfördes en arkeologisk forskningsundersökning av två husgrunder (Bohusläns museum rapport 2005:7). Undersökningen fortsatte 2005 då de två husgrunderna grävdes klart. Projektets fokus låg på den arkeologiska undersökningen, även om projektet som sådant i flera avseenden

Figur 2. Låset som påträffades 2004 i golvet invid östra muren i hus B, kunde bestämmas först efter konservering.

ligger i gränsområdet mellan arkeologi, bebyggelsehistoria, socialhistoria, etnologi och inte minst kommunikation. Undersökningens frågeställningar och metodik har koncentrerats till platsen och den bosättning som funnits där. Vi har i det sammanhanget bara berört de resandes speciella livsvillkor och historia i liten omfattning och då relaterat till undersökningens frågor.

Arkeologins betydelse som viktigt komplement i studier av sentida materiella lämningar, liksom de sentida lämningarnas betydelse i sig, har på senare år alltmer framhållits i olika sammanhang (till exempel Lindh m.fl. 2001, Rosén 1999). Frågor om byggnadsteknik liksom underlag för rekonstruktion kunde på Snarsmon svårligen besvaras utan arkeologisk undersökning och även i frågor om till exempel levnadsvillkoren på platsen är arkeologin ett värdefullt tillskott och kan ge andra svar än övriga källor. Kunskapen om den här typen av bebyggelse är bristfällig även för övrigt i Bohuslän och därför har samarbetet mellan arkeologer och bebyggelseantikvarier varit betydelsefullt i projektet.

Syfte

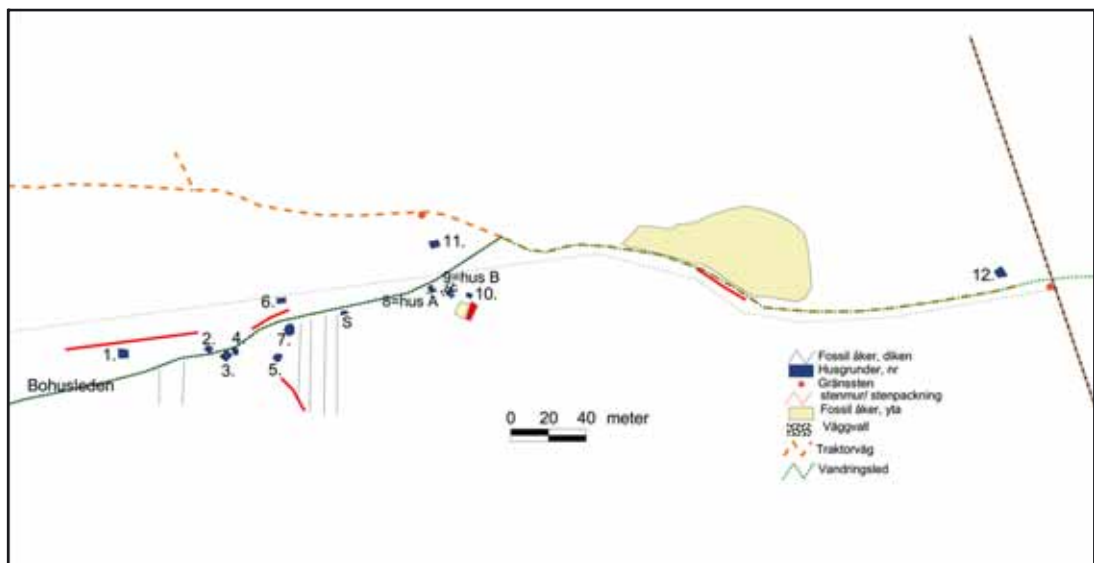
- Att arkeologiskt undersöka två av husgrunderna för att utreda byggnadsteknik, utseende och användning samt att försöka utröna om byggnaderna haft flera användningsperioder, varit ombyggda eller återuppbyggda. Resultatet skulle också utgöra underlag vid en framtida rekonstruktion av ett hus.
- Att arkeologiskt belysa och förmedla en resandebosättning och därigenom uppmärksamma resandefolkets historia och levnadsvillkor.
- Att genomföra undersökningen tillsammans med resande.

Fornlämningen

Fornlämningen innehåller tio husgrunder, tre fossila åkerytor, tre stenmurar, två gropar och två gränsstenar, samt eventuellt en lämning efter en smedja, *se figur 3 och bilaga 1*. Husgrunderna ligger gruppvis, glest placerade, inom området som kan innehålla fler spår av enklare bosättningar. Grunderna har preliminärt tolkats som dels bostadshus, dels mindre uthus. Groparna förefaller ligga i anslutning till en husgrund.

Genom området går dels Bohusleden, dels en gammal körväg till gården Olseröd. Ungefär i områdets mitt viker Bohusleden av åt västsydväst. Åt sydöst finns en väg till Vassbotten och åt norr leder en äldre körväg som passerar ett gränsröse vid norska gränsen ca 300 meter norr om bosättningen.

De flesta husgrunderna ligger utmed Bohusleden. Längst i öster, nära gränsen mellan Ejdde och Röane, ligger en ensam husgrund.

Figur 3. Husgrunder med mera inom bosättningen. Nummer 4 och 5 är troligen gropar. S= den eventuella smedjan.

Metodik och genomförande

Undersökningen inriktades på att gräva klart och få en så fullständig dokumentation som möjligt av en större (hus B) och en mindre intilliggande husgrund (hus A). Grunderna handgrävdes, men själva murkonstruktionen sparades. Fynd samlades in efter sin placering i husen och knöts, i möjligaste mån, till lager där det var relevant.

Inledningsvis rensades husgrunderna samt ytan emellan dem och närmast runt om från sly, buskar och avverkningsris, figur 4. I hus A koncentrerades undersökningen på att rensa och gräva klart golvet samt att undersöka den halvcirkelformade utbyggnaden i söder, den så kallade absiden.

I hus B hade tidigare den norra och drygt hälften av östra väggen tagits fram medan den västra väggen befanns starkt raserad av rötter. Undersökningen inriktades nu på att undersöka återstoden av östra väggen och resterande golvyta samt eldstaden och ingången. På båda husen sparades grundmurarna, se bilaga 2.

Återstoden av den inrasade stenen i hus B plockades bort. De bevarade östra och norra innerväggarna samt södra gaveln med ingången rensades fram och fingrövdes, liksom intill en meter närmast utanför södra gaveln. Under undersökningen fotograferades allt fortlöpande med digitalkamera. Georeferering och inmätning i plan skedde med GPS.

Samtliga påträffade fynd samlades in. Ett urval av fynden har konserverats av *Studio Västsvensk Konservering* som även har materialbestämt ett par fynd.

Sammanlagt sex jordprover togs. Ett prov togs från den röjda ytan sydöst om hus B, tre prover i anslutning till ingången på södra gaveln till hus B, ett prov

Figur 4. Växtligheten hade börjat återta marken sedan grävningen året innan.

i den halvcirkelformade utbyggnaden på hus A och ett prov togs direkt utanför sydöstra hörnet av hus A. Dessa har analyserats av *Miljöarkeologiska laboratoriet*, Umeå Universitet, se *bilaga 6*.

Parallellt med den arkeologiska undersökningen mätte en bebyggelseantikvarie upp samtliga påträffade huslämningar. Bebyggelseantikvarier deltog även som referenspersoner och som fältpersonal i delar av utgrävningen.

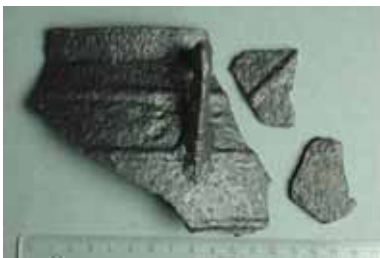
Resultat 2005

Att gräva tillsammans med "icke-arkeologer", i det här fallet personer som på ett eller annat sätt är direkt berörda av platsen, ger nya dimensioner till den undersökande arkeologin. Själva fältsituationen blev mycket mer än en arkeologisk undersökning och ett viktigt resultat i sig var de många frågor och diskussioner som uppstod under fältarbetet om olika tolkningar av husen och hur de användes. Undersökningen har också bidragit till att de resandes historia och livsvillkor uppmärksammas av media och allmänhet på ett positivt sätt.

Arkeologiskt resulterade undersökningen i en tydligare bild av husens konstruktion och hur de använts, se nedan.

Figur 5. Litsa. Foto: Annika Carlsson.

Figur 6. Skärivor av en järngryta. Foto: Annika Carlsson.

Figur 7. Pinntång. Foto: Annika Carlsson.

Figur 8. Den halvrunna filen har en stämpel på skaftet som ännu inte kunnat tydas. Foto: Annika Carlsson.

Fynden

De föremål som påträffades inne i husen överensstämde till stor del med föregående års fynd. En sak som dock skiljde sig var den större mängden järnföremål som nu påträffades, bland annat flera bitar av järngrytor, byggnadsdetaljer, olika verktyg, spikar och ett antal enkla gångjärn som sannolikt har hört till dörrens upphängning. Liksom tidigare påträffades en stor mängd fönsterglas, bland annat en koncentration direkt utanför ingången på södra väggen. För övrigt bestod fynden av tygstycken, porslin, delar av lerfat, bitar av buteljglas, annat bruksglas, etsade glasbitar till prydnadsglas, knappar samt en pärla. Både i vallen och i de raserade väggarna påträffades enstaka bitar av taktegel. Fynden sammanfattas nedan, indelade efter förmodad funktion. Komplet listad fyndlista finns i bilaga 3 samt fördelad per hus i bilaga 4 och 5, och vissa återkommer även i beskrivningen av husens konstruktion. Fyndplatsen har angetts ungefärligt. Som på alla övergivna boplatser finns det ett källkritiskt problem med fyndspridningen eftersom vi inte vet vad som hänt med husen sedan de övergavs. Det finns spår av åverkan, till exempel de inrasade stenarna, som gör att det är tveksamt att dra några slutsatser utifrån placeringen av de mer ytligt liggande fynden. Fönsterglasets koncentration vid östra muren och utsidan av södra väggen visar dock tydligt var fönstren suttit.

Personliga saker

Tyg; fyra mindre tygstycken av ull och en bit av ett flätat band låg tillsammans instoppade i nordvästra hörnet i hus B, där den raserade eventuella rökgången har varit. En av tygbitarna samt bandet kan av formen att döma ha varit del av en innersula till en sko, men materialet gör det tveksamt. *Knappar*; fyra knappar påträffades i och invid hus B. Av dessa var tre stycken från hus B. *Pärla*; troligen av glas, låg i södra delen av hus B, invid östra muren.

Bruksföremål och redskap

Porslin; drygt 50 stycken bitar porslin av olika sorter, de flesta småbitar som var 2–3 centimeter och mindre påträffades i båda husen. *Glas*; olika sorters buteljglas påträffades i hus B. Några vackert etsade bitar av "prydnadsglas" låg i golvet i hus A. Sammanlagt åtta stora bitar av *järngrytor* påträffades på två ställen, i "absiden" till hus A, se figur 6, liksom i norra muren i hus B, cirka 1 meter över golvnivån. *Spisringar*; delar av spisringar låg i norra muren. En *Litsa(?)*, se figur 5, troligen en fästansordning till tältduk, låg också i norra muren. En *fil* påträffades på golvet invid östra muren i hus B, se figur 8. Den har en otydlig stämpel i början av skaftet/tången. I nordvästra hörnet av hus B påträffades en del av en tång som tolkats som en *pinntång*, se figur 7. Den har ett karaktäristiskt utseende och används vid skotillverkning vid det moment som heter pinning, som innebär att skaftet sträcks runt lästkanten och spikas fast på undersidan (Bursell 1989).

Byggnadsdelar

Fönsterglas; påträffades framför allt nedanför, invid, östra muren samt direkt utanför och i södra muren till hus B. Direkt utanför södra väggen påträffades också ett antal böjda spikar samt stift, nitar, bleck och spik. *Taktegel*; påträffades spritt i vallen och rasmassorna över golvet och väggarna. *Spik* påträffades också på spridda ställen i golvet eller väggen i båda husen. På golvet i hus A påträffades en cirka 20 centimeter lång "järnten", böjd till en oval form, se figur 9. *Järnbeslag* påträffades i södra delen av östra muren och direkt därutöver och oidentifierade *järnbitar* påträffades på insidan av östra muren.

Figur 9. "Järnten". Foto: Annika Carlsson.

Dateringar

I de fall fynden har några daterande egenskaper, är dessa från 1800-tal eller tidigt 1900-tal. Själva byggnaden har utöver det inga tydliga daterande egenskaper och det finns endast sparsamt med kända bohuslänska referenser, se kapitel *Jordstugor*.

Jordprover

Analysen av jordproverna visade i stort sett samma resultat som 2004 års prover (se bilaga 6). Trots låga fosfatvärden visade de tydliga tecken på kuturpåverkan. Utanför det större husets södra vägg, var det något förhöjda värden, dock ingen skillnad på östra sidan där dörren suttit jämfört med den västra sidan. Inget av proverna innehöll fröer som kan kopplas till bosättningen. Den markkemiska analysen visade att den lilla röjda ytan sydöst om huset har bränts eller svedjats men den visade inga tecken på att ha varit gödslad.

I provet från tröskeln i hus B påträffades vid analysen några fragment av brända ben.

Huskonstruktion

Hus A

Ytermåtten på husgrunden var 5x4 meter (nordväst–sydöst). Inermåtten var cirka 2x3 meter, se bilaga 2. Grunden bestod av en 2–4 skift hög stensyll/vägg som var mellan 0,25 (väst)–0,6 (öst) meter hög. Öppningen låg i sydsydöst, se figur 10. En halvcirkelformad stenrad bestående av mindre klumpstenar, cirka 0,2–0,3 meter stora, låg som en utbyggnad i söder, intill cirka 1 meter från södra väggen, se figur 11. I sydöstra hörnet stod ett större stenblock cirka 0,7 meter högt och 1,2x1 meter stort. Den här byggnaden var inte ingrävd i slutningen som hus B, utan endast en del av östra väggen har grävts in i marken för att få ett plant golv. I golvet påträffades en liten bit fönsterglas men även bitar av bruksglas, bland annat slipat, enstaka porslinsbitar och järnföremål. I golvet fanns även fläckvis med kol, bland annat vad som föreföll vara en rest av en bräda, cirka 0,25 meter lång och 0,1 meter bred.

Den halvcirkelformade ytan direkt söder om huset, den så kallade absiden, hade en stenpackning bestående av småstenar och ett cirka 0,1 meter tjockt kulturlager som fortsatte under stenpackningen. Ovanpå och i stenpackningen påträffades delar av en järngryta, ett flertal bitar av bruksglas, spik och porslin.

Figur 10. Det framgrävda golvet i hus A och östra väggmuren. Bild mot nordöst.

Figur 11. En halvcirkelformad utbyggnad, den så kallade "absiden", i anslutning till hus A tolkades som ett förråd/skaffereri.

Hus B

Husgrunden var utvändigt cirka 8,5x7,5 meter stor (nord–syd) inklusive vallen, och invändigt mått var cirka 4x3 meter (nord–syd), se figur 12 och bilaga 2. Ingången har legat åt söder. Huset var ingrävt i sluttningen. I norra delen var ingrävningen i marken betydligt djupare än själva muren. Kolfläckar fanns spridda över hela golvet, och invid den västra väggens södra del. Det fanns också mycket sotig sten i den norra och västra väggens rassten.

Väggar

Den östra väggen visade sig bevarad fram till den södra väggen. Väggarna utgjordes av kallmurad sten. Stenarna var dels större och mindre block, 0,1x0,2 meter–0,4x0,5 meter stora med en flat sida in mot rummet, dels mindre flata eller kantiga stenar som kilats in mellan de större stenarna. Ett flertal av de större stenarna var rektangulära med flera flata sidor, möjligen är de tuktade.

Den östra väggens kallmur var bevarad till cirka 1 meter höjd, medan den västra var helt raserad av träd och rötter. Den norra väggens inre mur var bevarad intill cirka 0,8 meter höjd. Ingravningen var här djupare än själva väggmuren och det fanns även en högre bakomliggande stenkonstruktion i form av en trappstegsformad stödmur. Framför och i stödmuren låg nedrasad sten, varav flera var sotiga. Tolkningen av flera vertikala lager av sten blev att det först byggts en trappstenformad stödmur eftersom det är här, längst in i marken, som trycket är störst, se figur 14. Därefter har själva väggmuren byggts (Lamberg, muntlig uppgift). Liksom tidigare påträffades tygbitar inkilade mellan stenarna på ett par

ställen, sannolikt som ett sista användningsområde som isolering. Västra delen av norra muren svänger tydligt inåt i de två lägsta skiften.

Grundstenarna i den södra väggen fanns kvar tillsammans med några andra nedrasade stenar.

Figur 12. hela rummet i hus B utgrävt. Bild mot nordöst.

Ingång

På södra väggens östra sida, under nedrasad sten och jord, fanns ett tydligt avtryck av tröskel i form av en cirka 0,1 meter bred mörk sträng med små stenar inkilade på sidorna, se figur 13. Vid analysen av jordprovet från tröskeln påträffades några fragment av brända ben. Utanför ingången fanns en packning av skörbrända, mindre stenar. Under stenpackningen syntes en mörkfärgad, lätt sotig, hålvägsliknande, fördjupning in mot dörren. Motsvarande fanns inte på den västra sidan. Strax utanför söderväggen, i vardera hörnet, fanns en grop, cirka 0,3 meter i diameter, på vardera sidan. Den västra var cirka 0,15 meter djup och innehöll endast lite kol och sot. Den östra var synlig i plan men förstörd av stenpackningen. Väggmurarna fortsatte som en stenrad ytterligare cirka 1 meter utanför söderväggen.

Tak

Ett antal bitar taktegel påträffades ytligt inne i huset, men framför allt i vallen och överkanten av väggarna. Mängden kan inte ha räckt till att täcka hela taket med tegel. Det fanns för övrigt inga tydliga spår efter vilket takmaterial som använts.

Fönster

Ytterligare fönsterglas påträffades nedanför östra väggen. Dessutom påträffades ett stort antal småbitar fönsterglas vid ingången direkt utanför södra väggen. Enstaka spridda bitar av fönsterglas påträffades även runt om i vallen samt i husgrundens norra och västra sidor.

Eldstad

Det framkom två tänkbara alternativ för eldstad, nordöstra eller nordvästra hörnet. I nordvästra hörnet finns en rundad sten som går ut en bit i rummet. Ovanför den finns rester av en uppmurad konstruktion av sotiga mindre stenar, vilket förefaller vara en rökgång. 2004 påträffades bränd mo på samma ställe. Sammantaget visar det att det funnits en eldstad där. Sannolikt har den murats i samband med den övriga grundmuren.

I nordöstra hörnet finns ingen synlig spiskonstruktion men stenarna i hörnet är sotade på ett sätt som skiljer dem från den övriga muren. Eventuellt har här stått en mindre, lös, spis.

Sammanfattande tolkning och diskussion

Byggnadsteknik och funktion

Se även kapitlet Jordstugor av Katarina Andersson

Hus A

Av hus A återstod i det närmaste endast stensyllen och det är därför svårt att dra några slutsatser om dess utseende. Här fanns enstaka inrasade stenar och troligen har huset till största delen haft väggar av bräder eller kanske tältduk. De påträffade spikarna liksom järnbeslaget tyder dock på en byggd konstruktion. Vad den böjda "järntenen" haft för funktion är oklart. Endast en flisa av fönsterglas påträffades så det förefaller inte ha funnits något fönster. Tolkningen bod/ uthus har tidigare legat närmast till hands, men enligt uppgift från de resande var det vanligt att giftasvuxna döttrar flyttade ut i ett eget mindre hus intill bostadshuset (Nilsson R, muntlig uppgift 2004). Där fanns inga spår efter eldstad, men möjligheten finns att det använts endast sommartid. 2005 års undersökning stärkte hypotesen att det varit en bostad. Fynden visar entydigt det och inga indikationer på att det använts till något annat förekom. Anmärkningsvärda är bitarna av etsat glas.

Särskilt intressant var den, förhållandevis fyndrika, halvcirkelformade ytan direkt söder om huset. Fynden, framför allt bitarna av järngrytor, tyder på att den använts som skafferier eller förråd, men jordanalysen kunde varken bekräfta eller förkasta det antagandet.

Hus B

Huset var till största delen ingrävt i sluttningen, med gaveln inåt. Ingången låg på östra sidan av den södra kortsidan. Det är inte klarlagt huruvida väggen bredvid dörren var av trä eller sten, men den stora mängden rassten i sydvästra kanten kan tyda på att det varit en murad vägg bredvid dörren. Stenpackningen utanför dörren täcker i sin tur en svag hålvägsliknande fördjupning fram till dörren. Troligen har stenpackningen tillkommit för att man skulle kunna gå in "torrskodd". Stenraderna utanför söderväggen, som var en fortsättning av öst- och västväggarna, tyder på att det funnits någon form av svale. Detta tyder även den halvcirkel av sten som tidigare påträffats utanför väggen på. Fönsterglasets, liksom stiften, nitarna och blecken, direkt utanför ingången visar att det suttit ett fönster i dörren eller ovanför den. De böjda spikarna har eventuellt fungerat som enkla gångjärn.

De brända benen i tröskeln kan vara en slump men är ändå intressanta och Viklund hänvisar till den rituella handlingen att lägga djur under trösklar, se *bilaga 6 sidan 2*. I Dialekt och Ortnamnsarkivet i Göteborg finns flera uppteckningar om djur, döda eller levande, som lagts under trösklar i samband med husbyggande, (*Nordström 2006, muntlig uppgift*).

I rummets inre, norra, del har väggens ovankant sannolikt legat i nivå med marken. Här var också ingrävningen längre in i sluttningen, djupare än väggmuren, som i sin tur hade en trappstensbyggd stödmur bakom sig. I nordvästra hörnet har det funnits ett spisfundament. Den norra väggmuren svängde där bakåt och i insvängningen fanns en inmurad större sten som också stack in i rummet, se *figur 14*. Den har alltså tillkommit samtidigt med väggmuren. Bakom och ovanför stenen fanns ett stort antal mindre kantiga sotiga stenar som tolkades som raserad murad rökgång. Denna förefaller inte ha gått rakt upp utan fortsatt bakom/i den norra muren och gått ut i dess nordöstra hörn. Även fynden av bränd mo från 2004 stöder tolkningen att eldstaden stått där. Tecknen på eldstad i nordöstra hörnet kan förklaras med att man i ett senare skede, kanske efter att den nordvästra rökgången raserats, haft en mindre lös eldstad där.

Åt söder, nedåt i sluttningen, har sedan väggarna byggts på med sten och/eller bräder för att hålla samma takhöjd.

Fönsterglasets, och -detaljerna som påträffades 2004 invid och nedanför östra väggen, visar att där sannolikt suttit ett mindre fönster, som vilat på den nu synliga murens ovansida. Fönsterglasets utanför söderväggen visar att det även där funnits ett fönster, antingen i dörren eller invid den.

Figur 13. Ingången var delvis dold under rassten men därunder var avtrycket av tröskeln väl synlig.

Figur 14. Bakom norra väggen fanns en trappstensformad mur som tolkats som en stödmur. Till vänster i bild syns den tvärställda spiskonstruktionen.

Med tanke på att dörren var placerad på södra väggens ena sida är det mest sannolikt att huset haft någon sorts pulpettak. Hade det varit ett ryggås med sluttande tak nedåt sidorna hade det blivit för lågt att ha dörren på sidan av väggen.

Groparna i hörnen på utsidan av södra väggen har inte kunnat tolkas.

Frågan om vilket takmaterial som använts kunde inte besvaras i årets undersökning. Hypotesen från 2004, att taket täckts med störor och näver och/eller torv, står kvar. Med tanke på de spridda fynden av taktegel har en mindre del av taket varit täckt med tegel. En, mindre sannolik, möjlighet är att man vid flytten plockade ner och tog med takteget och att bara de trasiga bitarna lämnades kvar.

Inget påträffades i husets golv som ändrade den tidigare tolkningen att det varit ett jordgolv som städats väl, alternativt att organiskt material hanterats på ett sätt så att det inte anrikades fosfater inne i huset i så stor utsträckning. Bosättningen kan också ha varit kortvarig och inte anrikat så höga fosfatvärden. Den skriftliga berättelsen om platsen samt, framför allt, fyndmaterialet talar dock för att bosättningen har varit varaktigt använd.

I huset påträffades personliga tillhörigheter, bruksföremål, byggnadsdetaljer och verktyg/redskap. Bland föremålen märks den speciella dubbelöglan som tolkats som en litsa. Sådana används bland annat för att fästa segel, men här har den kanske använts för att fästa en tältduk, till ett stående tält eller som övertäckning till en kärra. Ett annat särskilt intressant föremål är pinntången. Den visar att man någon gång ägnat sig åt skomakeri, troligen även nytillverkning.

Sammantaget är det betydligt fler järnfynd än vid 2004 års undersökning. Dessa har alltså generellt sett legat djupare eller längre in. Fyndmängden är vad man kan förvänta sig i en bostad som övergivits. Ägodelarna har tagits med vid flytten och det som finns kvar är det som kasserats, eller på något sätt kvarglömts i bostaden. Fyndsammanställningen avspeglar ett 1800-tals hushåll av bättre standard än vad själva byggnaden vid första anblicken visar. Samtliga tygbitar som påträffats satt inkilade i väggmuren. De härrör från olika sorters ylleytyger och har varit klädesplagg eller restprodukt vid klädsömnad och har fått ett sista användningsområde som tätning och isolering.

Att det varit en bostad får anses fastställt. Eldstaden, fynden, husets storlek och välbyggda konstruktion liksom fönstren visar det.

Ombyggnader

Årets undersökning gav ingen ytterligare information om och hur husen renoverats eller återuppbyggts någon gång. Den del av husen som i så fall hade återuppbyggts är sannolikt samma delar som nu låg nedrasade eller förmultnade. Den tidigare profilen genom vallen på den östra väggen på hus B visade dock markmaterial i olika skikt och den troligaste tolkningen är att de påförts vid olika tillfällen. Det tyder troligen på återuppbyggnad men kan även vara ett resultat av underhåll eller förbättring av bostaden.

Stenar har rasat in efter, eller samtidigt, som fönstret på östra väggen fallit in. De spridda glasbitarna tyder på att det skett samtidigt. Den stora mängden sten som låg inne i hus B vid undersökningens början är åtminstone delvis avsiktligt inrasad.

Övrigt

Det är inte bekräftat att den röjda ytan sydöst om hus B använts till odling men det är sannolikt. Den har svedjats och det kan ha skett inför odling av till exempel rovor. Stenpackningen som begränsar ytan i öster är möjligen bara ett resultat av röjningen eller så har den haft ett eget syfte som just stenpackning. Den röjda ytan kan också ha röjts i ett helt annat sammanhang, till exempel för att sätta upp ett tält.

Hur många husgrunder det i själva verket finns i området går ännu inte att säga. En förnyad inventering av området i samband med undersökningen

innebar att vi nu har funnit tolv husgrunder. Vissa av dem är mycket oansenliga och två av dem möjligen någon sorts gropar. Troligtvis finns det ännu fler dolda i ris och förna. Vid uppröjningen av området runt undersökningen påträffades ytterligare en mindre grund strax öster om bostadshusgrunden. Den föreföll att i storlek och utseende ungefär överensstämma med undersökta hus A. Då påträffades också en mindre jord- och stenhög som visade sig innehålla ett kolager, en enkel smedja?

Snarsmon är ett exempel på resandebosättning som i sig uppvisar olika bostadstyper. Alla resande bodde naturligtvis inte i jordstugor utan de har haft flera olika boendeformer (*Hazell 2002, Lindholm G 1995*), och sannolikt finns det jordstugor på andra platser, som bebotts av andra än resande, (*Jönsson 1976, 1981*).

Sedan de resande flyttade från platsen för 80–90 år sedan har den varit obebodd, möjligen med undantag av husgrunden längst österut i området (husgrund nr 12 i figur 3). Skogen har fått växa till och vid ett fåtal tillfällen har det skett averkningar. Traditionen om platsen bygger dels på fragment av traderade historier, dels på Sjöbloms ögonvittnesskildringar från platsen, som dock skrevs ner nästan 40 år efter upplevelsena, och dels den uppfattning man därefter fått av de övervuxna bebyggelserester som är synliga.

Det finns flera vägar in i byn. Dels söderifrån via gården Ejgde och utmed Ejgdesjön och sedan in åt öster där Bohusleden idag går in. Strax innanför där stigen svänger in mot bosättningen finns ett inristat kors i berget, se figur 16. De resande markerade ofta sina vägar med till exempel korslagda pinnar (se till exempel *Hazell 2002:263f*) och kanske är detta en motsvarighet. Stigen fortsätter igenom bosättningsområdet och därefter åt sydöst ner till Vassbotten. Det har även funnits flera vägar in från Norge, till exempel stigen förbi gränsröset cirka 300 meter norr om bosättningen, se figur 15.

Figur 15. Gränsröse K vid norska gränsen cirka 300 meter norr om bosättningen. Foto: Lars-Erik Hammar.

Figur 16. Ett inristat kors vid avtagsvägen in mot bosättningen från väster. Foto: Lars-Erik Hammar.

Jordstugor

Av Katarina Andersson

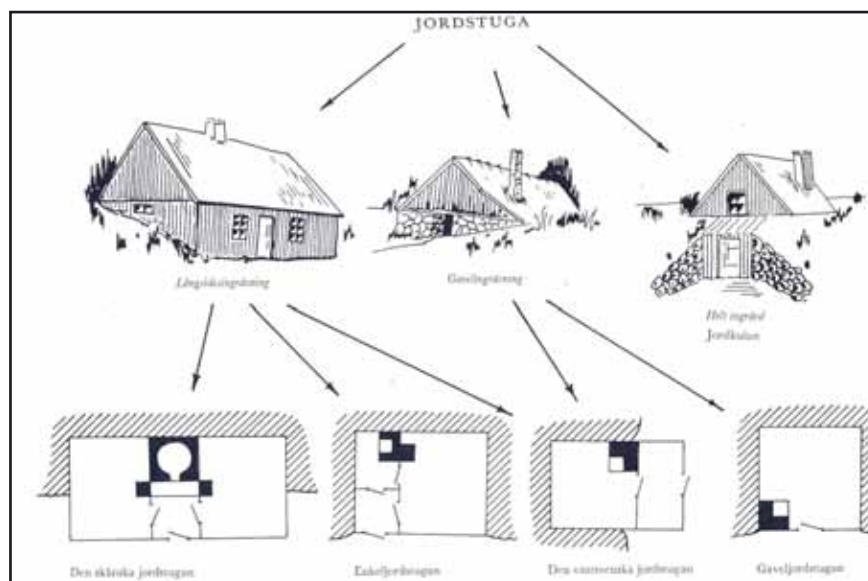
Kunskapen om hur människor levde på Snarsmon är relativt liten. Det vi idag känner till kommer ur de historier som berättas om platsen och det vi kan utläsa av de husgrunder som undersökts. Lämningarna på Snarsmon består till stor del av helt eller delvis överväxta husgrunder. Husgrunderna är en av pusselbitarna till hur livet en gång såg ut här. För att vi i framtiden skall få en helhetsbild av den här typen av bostäder behövs dock en större utredning av kunskapsläget och en inventering av jordstugor i landskapet.

Jordstugorna hör till en grupp med bostadshus som förekommer på många platser. Enkla stugor uppförda i sten, både ingrävda i marken och inte, är vanligt förekommande både inom och utom vårt lands gränser. Bland annat finns de på Färöarna och söderut i Europa. Håller vi oss inom Sveriges gränser finns de både i norra och södra delarna av landet. I Finnerödja, Laxå kommun, finns det ett område som, liksom Snarsmon, varit en plats där familjer ur resandefolket slog sig ner under det tidiga 1900-talet. Fortfarande finns där rester efter den gamla storgatan, brunnen och flera jordkulehus. I vårt närområde finns bland annat en uppteckning av Johan Petterson om stugor på Tjörn (Petterson 1978), samt uppgifter om stugor i bland annat Munkedal, Sotenäs och Tanums kommuner som nämns i olika uppteckningar hos de olika hembygdsföreningarna.

Benämningen på dessa enkla stugor skiftar mycket beroende på i vilken del av landet de ligger och med vilka material de byggts. Bland annat har de kallats för hytter, backstugor (namnet kommer sig av stugornas placering i backar), stenstugor och jord- eller stenkulor. Begreppen går in i varandra och konstruktionerna är så likartade att det kan vara svårt att avgöra om stugan ska kallas jord- eller stenstuga. Gemensamt för dem alla är dock att de utgörs av enkla stugor som uppförts i de material och med de förutsättningar som finns i närområdet.

Just markens beskaffenhet har varit en viktig del av hur stugan utformats. Byggdes stugan på kala berget var det vanligast med fullstensmurar eller skal-murar, uppfördes den däremot där det fanns ett tjockt jord- eller sandlager grävdes stenmurarna ofta in i en backe. Det senare var fördelaktigt både ur materialbesparande och isolerande aspekter. Sten har varit det mest förekommande byggmaterialet, att fälla träd för att bygga en stuga var ofta uteslutet eftersom markägaren då skulle ha betalt för virket. Att använda den sten som låg ute i markerna var dock oftast gratis.

I boken *Jordstugor i Sydsvetige* (1976) beskriver Tomas Jönsson tre olika typer av ingrävda stugor. De olika typerna består av långsidesingrävning, där bakre långsidan och ibland även gavarna var ingrävda; gavelingrävningen, där kortsidan grävts in i backen och den helt ingrävda jordkulan där inga väggliv är synliga.

Figur 17. Olika typer av jordstugor. Ur Jönsson 1976.

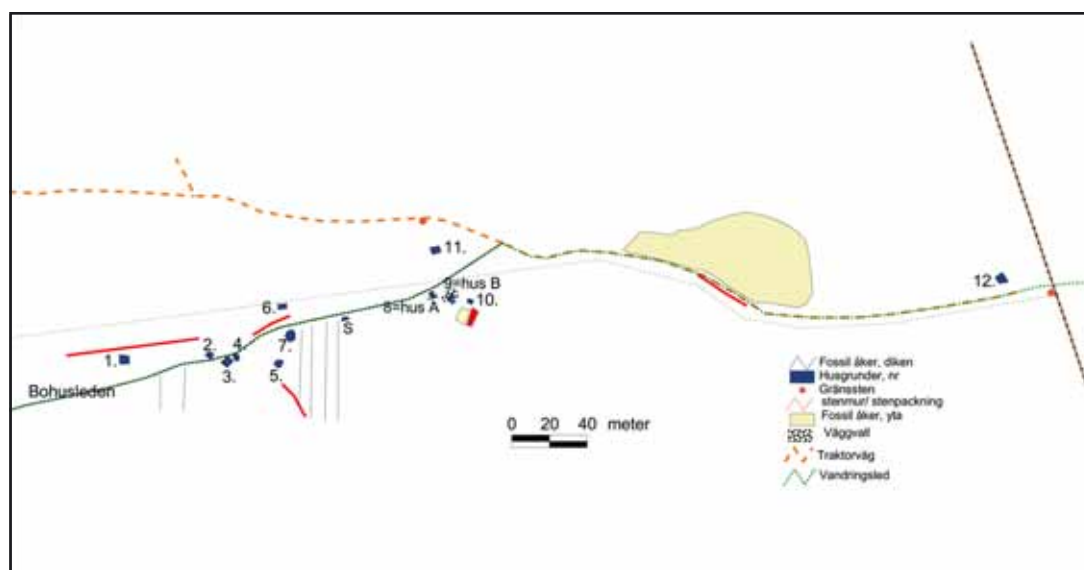
Hur stugorna såg ut i övrigt styrdes även det av omgivningen. Till taktäckning kunde exempelvis kluvna stockar, slanor, ris, mossa eller torv användas och vid kusten även tång och vrakved. Tegel som takmaterial har även förekommit men då detta var dyrt blev det ej vanligt förrän i början av 1900-talet. Interiören bestod ofta av ett enda rum med stenmurar som tätats inåt med hjälp av exempelvis mossa, tång och lump. Det senare förekom även i de undersökta stugorna på Snarsmon.

Invändigt har jordstugorna ett mörkt rum, och för att få in ljus togs det upp dageröppningar. Glas var liksom teglet ett dyrt material och oftast fanns det endast ett eller två små fönster. Placeringen var då i dörren på de stugor där långsidorna var ingrävda och på övriga stugor sattes det på den sidan av huset där det mesta ljuset kunde komma in, även ljusöppning i taket kunde förekomma. Den stora kostnaden för fönsterglas medförde att även andra material kom att användas för att släppa in ljus. Material som exempelvis komagar och fiskblåsor spända på en ram, oljad lärft eller papper har tidigare använts.

Hur golven i stugorna har sett ut vet vi inte med säkerhet, det finns uppgifter om golv av lagd sten, bräder och jord. Inredningen i stugorna var mycket enkel. Husgeråden bestod vanligtvis av en tallrik och en sked per person och diverse kokkärl. I rummet kunde finnas en bänksäng vars undre del bestod av spjälor för att där hålla höns, en långbänk, stol och ett litet bord. Djurhållning förekommer i mindre skala och det var vanligt att det fanns några får, höns och i vissa fall även en gris.

De flesta bostäder av denna enkla typ är idag försvunna. Ett fåtal har dock med privatpersoners och aktiva hembygdsföreningars hjälp bevarats och renoverats till vad som kan benämnas som ursprungligt skick, till exempel Mor

Lenas stuga invid Sotekanalen i Sotenäs kommun och Jonas Schagerlinds på Säby ö, Tjörns kommun. Många av de jordstugor vi kan se idag är troligtvis uppförda under slutet 1800-talet. Konstruktionen med ingrävda stugor i sten är betydligt äldre men under 1800-talet ökar antalet. Detta kommer sig av att den ekonomiska situationen blev sämre och tillsammans med befolkningsökningen ledde detta till att allt fler flyttade till utmarkerna.

Figur 18. Husgrunder med mera inom bosättningen. Nummer 4 och 5 är troligen gropar. S= den eventuella smedjan.

Husen på Snarsmon

Inom området med jordstugor på Snarsmon har i dagsläget tolv stycken husgrunder lokaliserats. Längst i väster finns husgrund nummer 1 som består av en rektangulär yta 4x5 meter som grävts ur slänten för att få en plan yta. Vallarna runt om är låga och består av jord och till viss del även sten. Då de resande har en lång erfarenhet av att bruka tält kan detta vara en del av en sådan konstruktion. Nummer 3 består av större stenblock som placerats så att de bildar väggar. Tillsammans med nummer 2 och 4 bildar dessa en mindre grupp med husgrunder. Nummer 5 och 10 består av gropar som tolkats som husgrunder eller mindre uthus. Nummer 6, 7, 8, 9 och 12 består av husgrunder med murar av sten. Av dessa är nr 8 (hus A) och nr 9 (hus B) arkeologiskt undersökta. Nummer 11 består av syllstensrader. Nummer 12 ligger längst i öster och är mycket välbevarad. I denna stuga finns även en spishäll bevarad i det nordöstra hörnet.

Hus A (nummer 8)

Huslämningen består till stor del av en stensyll med måtten 5x4 meter och innermått 4x3 meter, grunden består av 2–4 skift hög stensyll/vägg (mellan

0,25–0,6 meter hög). Det är placerat i nordväst-sydostlig riktning med öppning i sydöstgaveln. Denna byggnad är inte ingrävd i sluttningen, endast en del av den östra väggen är ingrävd för att skapa ett platt golv. Sannolikt har denna använts tillsammans med den lite större då ingången vetter mot den större jordstugan. Att murarna är låga kan tyda på att väggarnas sten antingen flyttats därifrån och återanvänts i ett annat bygge eller att väggarna har bestått av annat material än sten, exempelvis trä eller tältduk. I anslutning till denna byggnad finns i söder en stensatt halvcirkelformad absidliknande plats. Detta har eventuellt varit ett förråd eller liknande.

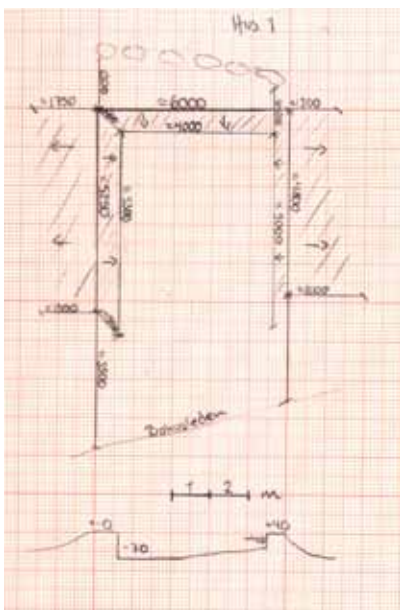
Hus B (nummer 9)

Huset är till stor del ingrävt i slänten och är ett gavelingrävt hus med utvändigt mått på cirka 8,5x7,5 meter inklusive vallen och invändiga mått på 4x3 meter. Det är placerat i nord-sydlig riktning med dörren i den södra gaveln. Murarna består av både bearbetade och obearbetade stenar, 0,1x0,2 till 0,4x0,5 meter stora. Stenarna har en tuktad yta in mot rummet och mellan de större stenarna finns kantiga stenar av mindre dimensioner som använts som skolsten och kilats in mellan de större stenarna. Det kan dock tydligt ses att den som uppförde muren gjorde det med stor omsorg och troligtvis var van att arbeta med sten. Det finns även rester efter en spisgruva i det inre hörnet åt väster. Även det inre hörnet åt öster har vid något tillfälle haft en eldstad.

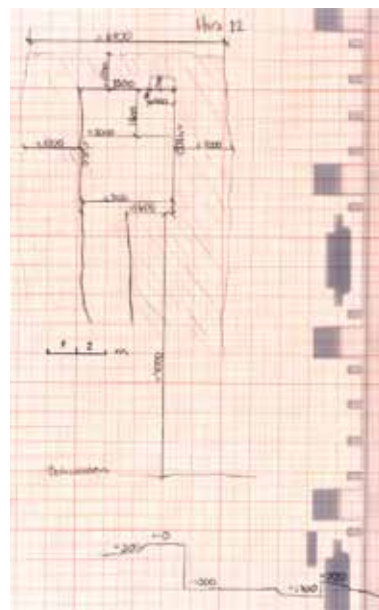
Vid den arkeologiska undersökningen 2005 hittades ingången och tröskeln i den östra sidan av den södra gaveln. Detta har vid en jämförelse med uppteckningar av andra stugor visat sig vara en vanlig placering. Eventuellt kan detta tyda på att stugan har haft pulpettak till skillnad från Mor Lenas stuga i Sotekanalen som har sadeltak och där dörren sitter i mitten av gaveln.

Material från någon takkonstruktion har inte återfunnits på de arkeologiskt undersökta stugorna på Snarsmon, materialet har sannolikt brunnit upp eller plockats ned och tagits med vid en flytt.

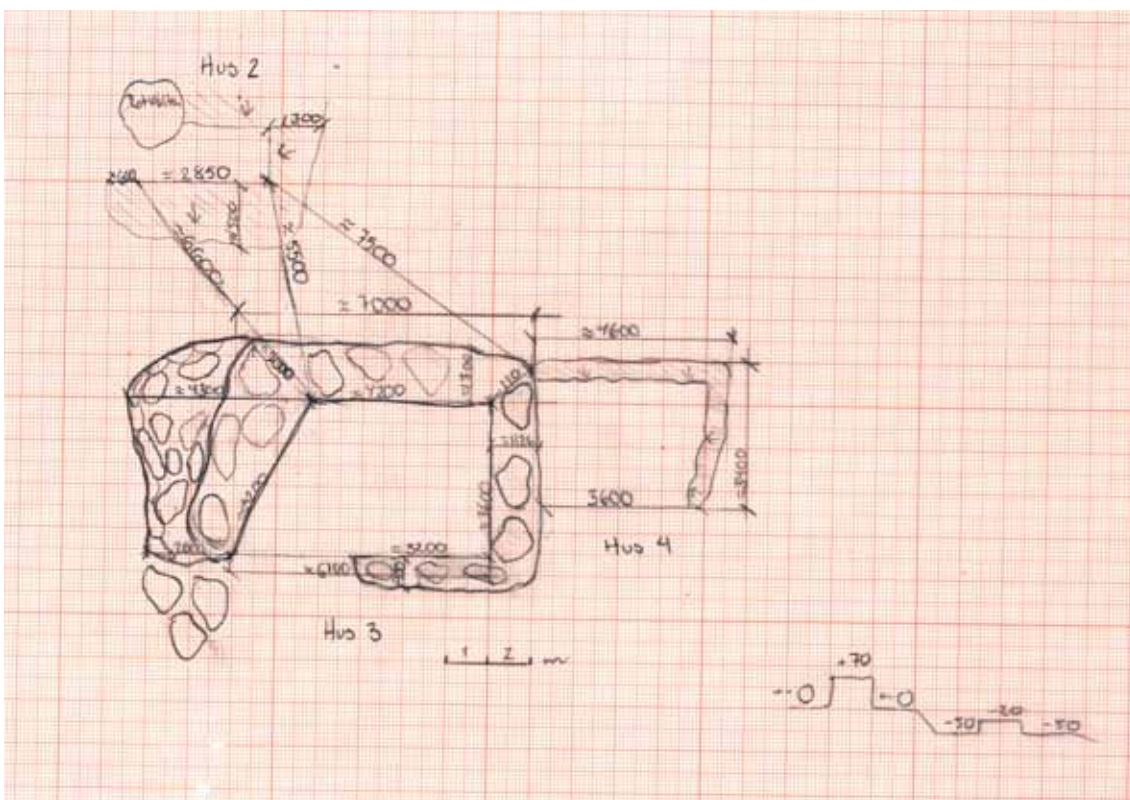
Invid ingången hittades även spår efter glas som bedömdes komma från en fönsterruta, och en fönsterhake. Enligt beskrivning av liknande stugor fanns ofta ett ljusinsläpp i eller bredvid dörren vilket passar bra in med fynden som gjordes. En koncentration av fönsterglas och bitar av en fönsterbåge nedanför östra väggmuren visar att det suttit ett fönster även där.

Hus 1

Hus 2, 3 och 4

Hus 12

Figur 19. Uppmätta husgrunder på Snarsmon. Samtliga med norr uppåt i bild. Uppmätning Katarina Andersson.

Fortsättning på projekt Snarsmon

Projektplaner 2006 - 2008

Det finns från både museets, de resandes och Tanums kommuns sida intresse för att utveckla projektet till att också innefatta andra aktiviteter än de arkeologiska och kulturturistiska. Det finns önskemål om mera kunskap om själva platsen och dess historia men insatserna skall även inriktas på förmedling och dialog om kultur och mångkultur utifrån resandefolkets historia och livsvillkor. Därför har vi 2006 påbörjat en fortsättning i ett treårigt projekt.

Projektets målsättning är som tidigare att uppmärksamma resandefolkets historia via insatser på den före detta bosättningen Snarsmon i Tanums kommun, samt dessutom att etablera goda, långsiktiga kontakter med olika resandeorganisationer och via publik verksamhet lyfta fram särart, mångfald och gemensamma kulturfrågor. De kommande åren planeras därför även andra aktiviteter vid sidan om de arkeologiska undersökningarna.

Resandefolket har under 500 år varit en utsatt folkgrupp i bland annat Skandinavien. Projektet syftar också till att minska klyftorna mellan "vi och dom" där boplatsen Snarsmon kan få en central roll som samlande plats för resande runt om i Sverige och Norge. Vi har nu även stora möjligheter att bidra till en större förståelse för de resandes villkor och den romska kulturen i sin helhet genom uppmärksamheten kring undersökningarna i Snarsmon och vårt samarbete i övrigt sedan två år.

- Kulturdag(ar) på museet som anordnas tillsammans med resandeorganisationer. Exempel på tänkta programpunkter är olika föredrag, dels av yngre respektive äldre resande, dels av andra, filmvisning, musikunderhållning och hantverk. Aktiviteten syftar till att luckra upp en fördomsfull attityd genom att arrangera öppna samtal om, och mellan, våra olika kulturer.
- En tillfällig utställning i museet där föremål och bilder från utgrävningarna i Snarsmon visas. Tillfällig anställning av en eller ett par unga resande som berättar och förmedlar utställningen på plats. Utställningen skall eventuellt även fungera som vandringsutställning i skolor. Ett syfte är att förmedla resandebosättningen Snarsmon och de resandes historia och livsvillkor till en bredare publik. Ett annat syfte är att unga förmedlare ger en ökad möjlighet att nå en yngre publik.
- En fortsatt arkeologisk undersökning på Snarsmon, bland annat av den lämning som tolkats som smedja.
- En minnessten på Snarsmon, mötesplats för resande romer.

Följande år, 2007, avser vi att fortsätta de arkeologiska undersökningarna alternativt annan undersökande aktivitet på Snarsmon. Vi planerar även en kulturdag på Snarsmon. Under detta år bör planering av områdets framtida vård, samt säkerställande och eventuell rekonstruktion av de framgrävda husgrunderna ske.

2008 planeras en publikation om projektet, platsen, undersökningarna, samarbetena, effekterna med mera.

Förväntade effekter

Att göra resande romers kultur synlig genom kulturarrangemang och seminarier ökar förståelsen för den gemensamma historien och nutida förhållningssätt.

Den arkeologiska undersökningen ger ny kunskap kring utmarkernas bosättningar och resandekulturens bosättningsvanor.

Att genom den arkeologiska undersökningen skapa en ram för förmedling om platsen och dess historia. De tidigare undersökningarna skapade ett mer värde i form av ett stort intresse och respons vars motsvarighet hade varit svår att uppnå på annat sätt.

Jordhus/backstugor är endast sporadiskt undersökta i landet. Bohuslän utgör (troligen) ett gränsområde mellan olika byggnadstekniker. Intressant vore att se om resandebosättningar skiljer sig från annan fattigbebyggelse.

En restaurerad husgrund kommer att bli ett mer synligt exempel på teknik och användning och skapar ökad förståelse för platsens invånare.

Bosättningsens relation till odlingsspår och markanvändning kan eventuellt spåras och bevisas.

Den äldre generationen bland lokalbefolkningen har haft en 'tyst' relation till Snarsmon medan den yngre ställer frågor. Skillnaden i attityderna speglar dåtid-nutid och kan bidra till ökad förståelse för bosättningsens historia och befolkning.

Resandefolket har genom historien varit en utsatt befolkningsgrupp vars vistelse vid och över gränsen satt tydliga spår i den lokala traditionen. Platsen kan få betydelse som samlande funktion för resande som idag är spridda inom en stor region.

Genom anställningar och praktisk delaktighet med tydlig ansvarsfördelning i projektet ges utbildning för ett antal personer, främst ungdomar. Detta skapar goda förutsättningar för framtida arbetsmöjligheter.

Referenser

(omfattar undersökningarna 2004 och 2005)

Bursell Barbro; 1989, Skomakare. I: *Hantverk i Sverige. Om bagare, kopparslagare, vagnmakare och 286 andra hantverksyrken*. Red. Nyström Bengt m.fl., LTs förlag, i samarbete med Nordiska museet. Stockholm.

Emanuelsson m.fl.; 2003. *Settlement, shieling and landscape*. The Local History of a Forest Hamlet. Lund Studies in Medieval Archaeology 32.

Hammar Lars-Erik och Lindholm Kristina; 2005. Snarsmon – resandefolkets boplats i Bullaren. I: *Bohuslän i världen*. Bohuslän årsbok 2005. Utgiven av Bohusläns hembygdsförbund och Bohusläns museum. Uddevalla.

Hazell Bo; *Resandefolket – från tattare till traveller*. Stockholm 2002.

Jönsson Tomas; 1976, *Jordstugor i Sydsverige*. Skrifter från Folklivsarkivet i Lund nr 18. Lund.

Jönsson Tomas; 1981. *Inte bara trollen bodde i jordhålor*. Om jordstugor och jordkojor i Närke och en bit av Bergslagen. Engelbrekt tema, Örebro läns museum. Örebro.

Lind H m.fl.; 2001, Pinoberget – en socialhistorisk studie utifrån sentida bebyggelse lämningar och obesuttna människor. I: *Sentida bebyggelse i antikvarisk och arkeologisk verksamhet, del 2*. Rapport Riksantikvarieämbetet.

Lindholm Gunborg; 1995. *Vägarnas folk – de resande och deras livsvärld*. Skrifter från etnologiska föreningen i Västsverige 19. Göteborg.

Lindholm Kristina; 2005. *Resandebosättningen på Snarsmon* - arkeologisk forskningsundersökning. Naverstad socken, Ejgde 1:4 och 1:14, Tanum kommun. RAÄ 373. Bohusläns museum rapport 2005:7.

Pettersson Johan; 1978. *Det hände på Tjörn under 1800-talet*. Dalaförlaget Malung.

Rosén Christina; 1999. Fattigdomens arkeologi. Reflexioner kring torpens och backstugornas arkeologi. I: *Kring västsvenska hus*. Red. Artelius T m.fl. Kungsbacka.

Sjöblom Karl; *Vid Bullaresjöns stränder*. Skildringar från norra Bohuslän. Göteborg 1929.

Svensson E; 2001, Bebyggelse lämningar från modern tid – massmaterial eller individuella historier. I: *Från stad till land*. En medeltidsarkeologisk resa tillägnad Hans Andersson. Lund.

Viklund Karin; 2006, *Makrofossilanalys och markkemiska analys, Snarsmon, Naverstad 373, Ejgde 1:4 och 1:14, Tanums kommun*. Miljöarkeologisk undersökning. Rapport nr. 2006-011. Institutionen för arkeologi och samiska studier. Miljöarkeologiska laboratoriet. Umeå.

Muntliga källor

Andersson Erik, Olseröd, 2004, angående ett ev. torp som kallades Snarsmon.

Gustafsson A & Karlsson H; 2004, "Bäckebotorpeden" – minne och materialitet. Projektbeskrivning

Lamberg, Tofte, Grebbestad, september 2005, angående murningsteknik, på plats i samband med undersökningen.

Magnusson Anette m.fl. deltagare vid undersökningen september 2004 angående vart de resande tog vägen när de flyttade från Snarsmon.

Nilsson Roger, deltagare i undersökningen september 2004, angående användningen av hus A.

Nordström Annika, Dialekt och Ortnamnsarkivet i Göteborg, 2006; angående flera uppteckningar om djur, döda eller levande, under tröskel i samband med husbyggande, se även ovan.

Röjder Katarina, Dialekt- och Ortnamnsarkivet i Göteborg, december 2004, angående ortnamnen i Naverstad.

Övriga källor

Sotenäs kommuns hemsida; www.sotenas.se, om Mor Lenas stuga vid Sotekanalen.

Uppteckning VFF1070:2 - uppteckning om en katt under tröskel till en ladugård från Hjærtum 1924. Dialekt och Ortminnesarkivet i Göteborg,.

Kartmaterial

Tanum 37, Storskifteskarta på utägorna till Ejgde nr 1 1804. Lantmäteriets arkiv, Göteborg

Generalstabskartan 1891, Rikets allmänna kartverks kartarkiv. Rakid 0243-61-1.

Ekonomiska kartan 95 Vassbotten NO, 1938.

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr:	431-41649-2004
BM dnr:	389/04 K
BM pnr:	4302
Fornlämningsnr:	373
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Tanum
Socken:	Naverstad
Fastighet:	Ejgde 1:4 och 1:14
Ek. karta:	9170
Läge:	X 6537,45 Y 1250,55 Z 160-170
Koordinatsystem:	Rikets 2,5 gon V
Höjdsystem:	RT 70
Uppdragsgivare:	Eget uppdrag
Ansvarig institution:	Bohusläns museum
Projektledare:	Lars-Erik Hammar och Kristina Lindholm
Fältansvarig:	Kristina Lindholm
Fältpersonal:	Lars-Erik Hammar, Annie Johansson, Kristina Lindholm, Katarina Andersson och Tomas Brandt Bohusläns museum; Björn Ståhl, Ekomuseum Gränsland; Ronny Magnusson, Reine Magnusson, Ingemar Sandberg, Christer Magnusson och Jackie Moberg från Resande Romers Riksorganisation, samt Clare Saunders Gudem, Halden; Tofte Lamberg, Grebbestad.
Konsulter:	Miljöarkeologiska laboratoriet i Umeå, Studio Västsvensk konservering, i Göteborg.
Fältarbetstid:	2005-09-05–2005-09-09, 5 dagar
Undersökt yta:	80 m ²
Arkiv:	Bohusläns museums arkiv
Fynd:	Förvaras i Bohusläns museums magasin, UM nr 029182

Figurförteckning

Figur 1. Utdrag ur GSD-fastighetskartan, Tanums kommun, skala 1:20 000, med undersökningsområdet markerat. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriverket 2006-03-10. Dnr 601-2005/589.

Figur 2. Låset som påträffades 2004 i golvet invid östra muren i hus B, kunde bestämmas först efter konservering.

Figur 3. Husgrunder med mera inom bosättningen. Nummer 4 och 5 är troligen gropar. S= den eventuella smedjan.

Figur 4. Växtligheten hade börjat återta marken sedan grävningen året innan.

Figur 5. Litsa. Foto: Annika Carlsson.

Figur 6. Skärvor av en järngryta. Foto: Annika Carlsson.

Figur 7. Pinntång. Foto: Annika Carlsson.

Figur 8. Den halvrunda filen har en stämpel på skaftet som ännu inte kunnat tydas. Foto: Annika Carlsson.

Figur 9. "Järnten". Foto: Annika Carlsson.

Figur 10. Det framgrävda golvet i hus A och östra väggmuren. Bild mot nordöst.

Figur 11. En halvcirkelformad utbyggnad, den så kallade "absiden", i anslutning till hus A tolkades som ett förråd/skaffereri.

Figur 12. hela rummet i hus B utgrävt. Bild mot nordöst.

Figur 13. Ingången var delvis dold under rassten men därunder var avtrycket av tröskeln väl synlig.

Figur 14. Bakom norra väggen fanns en trappstensformad mur som tolkats som en stödmur. Till vänster i bild syns den tvärställda spiskonstruktionen.

Figur 15. Gränsröse K vid norska gränsen cirka 300 meter norr om bosättningen. Foto: Lars-Erik Hammar.

Figur 16. Ett inristat kors vid avtagsvägen in mot bosättningen från väster. Foto: Lars-Erik Hammar.

Figur 17. Olika typer av jordstugor. Ur Jönsson 1976.

Figur 18. Husgrunder med mera inom bosättningen. Nummer 4 och 5 är troligen gropar. S= den eventuella smedjan.

Figur 19. Uppmätta husgrunder på Snarsmon. Samtliga med norr uppåt i bild. Uppmätning Katarina Andersson.

Bilagor

Bilaga 1. Ekonomiska kartan, fastighetskarta, 1:10000.

Bilaga 2. Plan över undersökt yta 2004 och 2005

Bilaga 3. Fyndlista

Bilaga 4. Fyndlista hus A

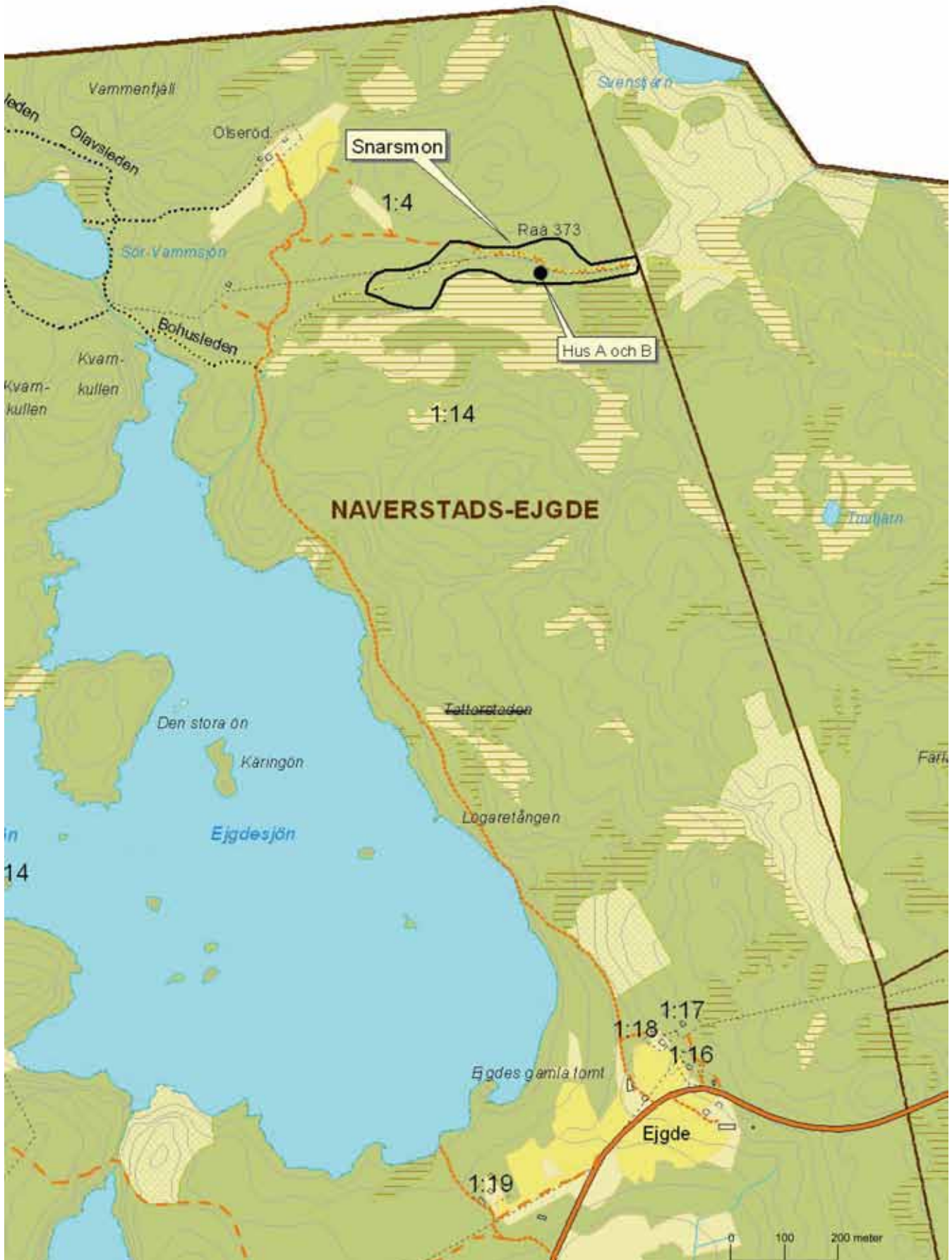
Bilaga 5. Fyndlista hus B

Bilaga 6. Miljöarkeologisk undersökning, rapport nr 2006-011 av Karin Viklund, Miljöarkeologiska Laboratoriet, Umeå.

BILAGA 1.

Ekonomiska kartan, fastighetskarta, Skala 1:10000.

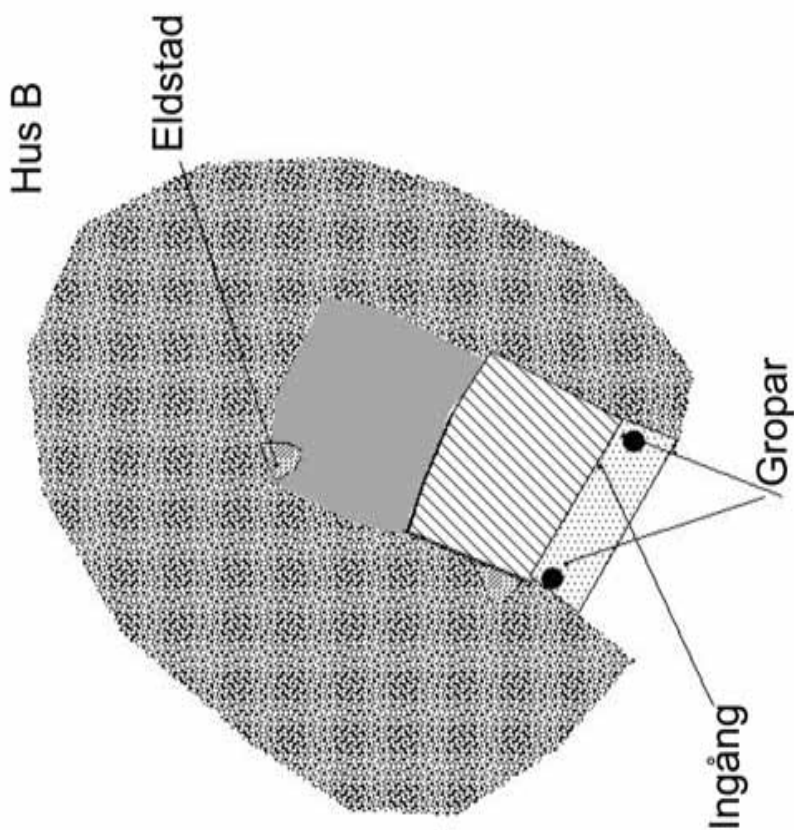
Resandebosättningen Snarsmon, Ejgde 1:4 och 1:14, Naverstad socken, Tanum kommun.
Ekonomiskt kartblad 9170.

BILAGA 2.

Plan över undersökt yta 2004 och 2005.

Snarsmon, Naverstad 373, Ejgde 1:14, Tanum kommun

Hus B

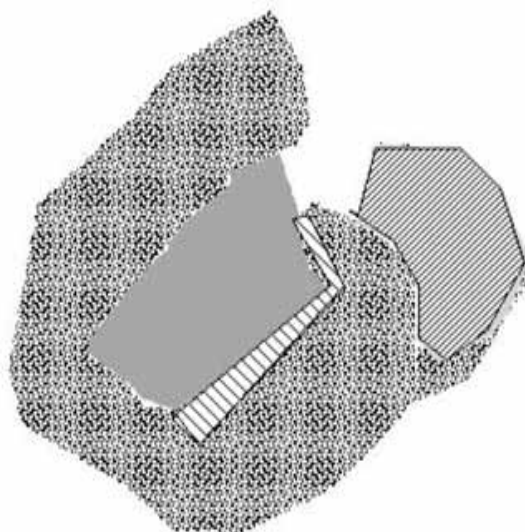
Eldstad

Ingång

Gropar

Hus A

Undersökt golvyta 2004

Undersökt golvyta 2005

Undersökt yta framför huset

Väggvall

Förråd i "absiden"

BILAGA 3.

Fyndlista.

Fyndlista
Arkeologisk undersökning , Snarsmon, Naverstad 373, Tanums kommun 2005, UM 29182:1-90

Fyndnr	Sakord	Antal	Material	Anmärkning	Hus
01	Fönsterglas	3	Glas	3 småbitar funna utanför söderväggens västra del.	B
02	Glimmer	2	Glimmer	Funna i golvet.	A
03	Porslin	2	Porslin	2 bitar, varav 1 dekorerad, funna i hus A.	A
04	Porslin	1	Porslin	1 dekorerad liten bit, funnen i golvet vid mitten av östra muren.	B
05	Glas	1	Glas	1 frostig bit, funnen i norra muren.	B
06	Glas	3	Glas	3 bitar, varav 2 bruna o 1 vit, funna in golvet.	A
07	Porslin	1	Porslin	1 odecorerad bit funnen i golvet.	A
08	Tegel	1	Tegel	1 bit (tak)tegel funnen ovanpå Ö muren.	B
09	Glas	5	Glas	6 små bitar slipat glas funna i golvet.	A
10	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett stort antal småbitar funna i tröskeln.	B
11	Glas	1	Glas	Funnen i tröskeln.	B
12	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett stort antal småbitar funna utanför söderväggens östra del, mellan jord och sand.	B
13	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett stort antal småbitar funna nedanför östra murens södra del.	B
14	Porslin	3	Porslin	3 odecorerade småbitar , varav 1 beigefärgad, funna nedanför östra murens södra del.	B
15	Fönsterglas	> 10	Glas	Yfynd, runt och på V muren.	B
16	Glas	3	Glas	Yfynd, runt och på V muren.	B
17	Fönsterglas	2	Glas	Yfynd, Ö vällen.	B
18	Porslin	5	Porslin	Yfynd, Ö vällen.	B
19	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett stort antal småbitar funna utanför södra väggens östra del.	B
20	Glas	2	Glas	Funna utanför södra väggens östra del.	B
21	Glas	1	Glas	Funnen utanför södra väggens östra del.	B
22	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett antal småbitar funna utanför södra väggens östra del.	B
23	Porslin	1	Porslin	Funnen utanför södra väggens östra del.	B
24	Porslin	2	Porslin	En dekorerad bit och en del av hank, funna utanför södra väggens östra del.	B
25	Porslin	1	Porslin	En dekorerad bit, lösfynd vid södra delen av västra väggen.	B
26	Fönsterglas	1	Glas	Funnen i östra vällen. Tjockare glas än i de övriga?	B
27	Fönsterglas	1	Glas	Sydvästra hörnet.	A
28	Glas	2	Glas	Sydvästra hörnet.	A
29	Porslin	1	Porslin	I golvet.	A
30	Glas	4	Glas	4 småbitar (brända) brunt glas funna i golvet.	A
31	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett antal småbitar (brända) funna i muren, nordvästra hörnet.	B
32	Porslin	5	Glas	5 småbitar (brända) varav 2 blåfärgade, 1 dekorerad, 1 vit med intryckt stämpelmönster och 1 slät vit, i muren, NV hörnet.	B
33	Porslin	2	Porslin	2 vita småbitar funna i Ö delen av absiden	A
34	Glas	3	Glas	2 bruna småbitar funna i Ö delen av absiden	A

Fyndnr	Sakord	Antal	Material	Anmärkning	B
35	Glas	1	Glas	1 grön bit funnen på golvet invid östra murens mitt.	B
36	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett stort antal småbitar funna på golvet invid östra murens mitt.	B
37	Porslin	1	Porslin	1 liten bit funnen på golvet invid östra murens mitt.	B
38	Glas	1	Glas	1 bit funnen i östra vällen, södra delen.	B
39	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett stort antal småbitar funna i östra vällen, södra delen.	B
40	Fönsterglas	11	Glas	Småbitar funna i norra muren.	B
41	Glas	5	Glas	2 bruna och 3 vita slipade, mönstrade glasbitar funna i golvet södra del.	A
42	Glas	6	Glas	1 vit, 1 grön, 2 bruna o 2 brända glasbitar funna i tröskel till hus B.	B
43	Porslin	8	Porslin	Vitt porslin varav 1 dekorerad, funna i södra delen av östra vällen.	B
44	Glas	27	Glas	Ett flertal små och större bitar bruksglas, mestadels grönt och brunt, funna i "absiden" i övre delen av stenpackningen.	A
45	Tegel	7	Lera	Funna i ytan söder om södra väggen.	B
46	Tegel	1	Lera	Funnen i södra stenraden på absiden.	A
47	Tegel	6	Lera	Funna i södra delen av västra väggen.	B
48	Stengods	1	Keramik	Funna i sydvästra delen av ingången.	A
49	Tegel	8	Lera	Funna i nordvästra hörnet.	B
50	Tegel	3	Lera	Funna i golvet vid östra murens mitt.	B
51	Tegel	13	Lera	Funna i östra vällen.	B
52	Porslin	3	Porslin	Funna i stenpackningen i absiden (södra utbyggnaden).	A
53	Pärla	1	Glas?	Funnen i östra murens södra del.	B
54	Metallföremål	1		Funnen i norra muren.	B
55	Glas	1	Glas	1 bit slipat glas funnen utanför södra väggen, i dess östra del mellan jord och sand.	B
56	Knapp	1	Glas?	1 svart knapp. Lösfynd vid västra muren (Ronny).	B
57	Knapp	1	Glas?	1 vit knapp funnen i tröskeln till hus B.	B
58	Flaska	1	Glas	Lock till en glasflaska funnen i norra muren.	B
59	Knapp	1	Glas	1 liten vit knapp funnen utanför söderväggen, i dess östra del.	B
60	Knapp	1	Glas	1 vit knapp funnen i golvet invid östra muren, mitten.	B
61	Porslin	17	Porslin	Funna i norra muren.	B
62	Glas	1	Glas	Funnen i norra muren.	B
63	Glas	1	Glas	Större del av bottenbit, brunt glas, funnen i norra muren. ca 1 m över golv.	B
64	Glimmer	1		Funnen i norra muren. ca 1 m över golv.	B
65	Spisring	4	Järn	Delar av spisring, funnen i mitten av norra muren, strax över den svängda muren.	B
66	Gryta	3	Järn	1 ben, 1 stor mynningsbit och 1 övrig bit funna omedelbart söder om ingången.	A
67	Gångjärn	6	Järn	4 krökta spikar som trol. fungerat som provisoriska gångjärn samt två spikar. Utanför ing. mellan jord och sandlager.	B
68	Spik	5	Järn	1 spik och 4 små oidentifierade småbitar funna i golvet i hus A	A
69	Beslag	1	Järn	Funnen i golvet i hus A	A
70	Spik	2	Järn	! spik och 1 liten bit taggtråd?, ytfynd i västra vällen.	B

Fyndnr	Sakord	Antal	Material	Anmärkning	
71	Spik	1	Järn	Funnen direkt utanför södra väggens västra del.	B
72	Spik	1	Järn	Spik eller nit funnen i nordvästra hörnet.	B
73	Spik	1	Järn	Spik med platt tvärsnitt o utan huvud, funnen direkt utanför södra väggens östra del.	B
74	Gryta	1	Järn	Funnen utanför södra väggens östra del.	B
75	Spik	1	Järn	Funnen i stenpackningen i södra utbyggnaden (absiden) .	A
76	Gryta	2	Järn	2 bitar av järngryta funna i stenpackningen i södra utbyggnaden (absiden) .	A
77	Spik	2	Järn	Funna i ingångens SV del.	A
78	Spik	13	Järn	Spikar, nitar, stift(?) och bleckbitar(?) funna i tröskeln tills. med fönsterglas.	B
79	Spik	3	Järn	Funna i norra muren.	B
80	Beslag	3	Järn	2 beslag o 1 nit funna i östra vallens södra del.	B
81	Gryta	1	Järn	1 liten mynningsbit funnen i östra vallens södra del.	B
82	Gryta	1	Järn	1 stor mynningsbit funnen i nordvästra hörnet.	B
83	Fil	1	Järn	Halvrund fil. I golvet invid östra murens södra del.	B
84	Lits	1	Järn	Tveksam benämning. Kan ha använts som fästanordning till segel eller tältduk. I NÖ hörnet av N muren, 0,6 m över golv.	B
85	Järnten	1	Järn	Ca 20 cm i järnten (?) med rektangulärt tvärsnitt ca 0,5x0,7 cm, böjd till oval form med rak "botten". Funnen i golvet.	A
86	Gryta	1	Järn	En bit med mynning och handtag samt två mindre bitar. I stenpackningen i S utbyggnaden, "absiden".	A
87	Tång	2	Järn	Tång med hammare. Funnen inne i huset i NV hörnet.	B
88	Beslag	1	Järn	1 järnbit med ett större och två mindre hål. Avbruten vid det ena mindre. Fästanordning, beslag? Utanför S väggen – Ö delen.	B
89	Järntråd	1	Järn	Delar av två trådar som är ihopglade med varandra. För upphängning? I S delen av Ö muren, nedre delen.	B
90	Tyg	1	Ull	Fyra bitar o en bit flätat band. Funna i muren i nordvästra hörnet invid "rökgången". Två av bitarna har handgjort hål.	B

BILAGA 4.

Fyndlista hus A.

Fyndlista hus A.
Arkeologisk undersökning 2005, Snarismon, Naverstad 373, Tanums kommun. UIM 29182

Fyndnr	Sakord	Antal	Material	Anmärkning	Hus
69	Beslag	1	Järn	Funnen i golvet i hus A	A
27	Fönsterglas	1	Glas	Sydvästra hörnet.	A
06	Glas	3	Glas	3 bitar, varav 2 bruna o 1 vit, funna in golvet.	A
09	Glas	5	Glas	6 små bitar slipat glas funna i golvet.	A
28	Glas	2	Glas	Sydvästra hörnet.	A
30	Glas	4	Glas	4 småbitar (brända) brunt glas funna i golvet.	A
34	Glas	3	Glas	2 bruna småbitar funna i Ö delen av absiden	A
41	Glas	5	Glas	2 bruna och 3 vita slipade, mönstrade glasbitar funna i golvet södra del.	A
44	Glas	27	Glas	Ett flertal små och större bitar bruksglas, mestadels grönt och brunt, funna i "absiden" i övre delen av stenpackningen.	A
02	Glimmer	2	Glimmer	Funna i golvet.	A
66	Gryta	3	Järn	1 ben, 1 stor mynningsbit och 1 övrig bit funna omedelbart söder om ingången.	A
76	Gryta	2	Järn	2 bitar av järnryta funna i stenpackningen i södra utbyggnaden (absiden) .	A
86	Gryta	1	Järn	En bit med mynning och handlag samt två mindre bitar. I stenpackningen i S utbyggnaden, "absiden".	A
85	Järnten	1	Järn	Ca 20 cm i järnten (?) med rektangulärt tvärsnitt ca 0,5x0,7 cm, böjd till oval form med rak "botten". Funnen i golvet.	A
03	Porslin	2	Porslin	2 bitar, varav 1 dekorerad, funna i hus A.	A
07	Porslin	1	Porslin	1 odekorerad bit funnen i golvet.	A
29	Porslin	1	Porslin	I golvet.	A
33	Porslin	2	Porslin	2 vita småbitar funna i Ö delen av absiden	A
52	Porslin	3	Porslin	Funna i stenpackningen i absiden (södra utbyggnaden).	A
68	Spik	5	Järn	1 spik och 4 små oidentifierade småbitar funna i golvet i hus A	A
75	Spik	1	Järn	Funnen i stenpackningen i södra utbyggnaden (absiden) .	A
77	Spik	2	Järn	Funna i ingångens SV del.	A
48	Stengods	1	Keramik	Funna i sydvästra delen av ingången.	A
46	Tegel	1	Lera	Funnen i södra stenraden på absiden.	A

BILAGA 5.

Fyndlista hus B.

Arkeologisk undersökning, Snatsmon, Naverstad 373, Tanums kommun 2005, UM 29182:1-90

Fyndnr	Sakord	Antal	Material	Anmärkning	Hus
80	Beslag	3	Järn	2 beslag o 1 nit funna i östra vallens södra del.	B
88	Beslag	1	Järn	1 järnbit med ett större och två mindre hål. Avbruten vid det ena mindre. Fåstanordning, beslag? Utanför S väggen – Ö delen.	B
83	Fil	1	Järn	Halvrund fil. I golvet invid östra murens södra del.	B
58	Flaska	1	Glas	Lock till en glasflaska funnen i norra muren.	B
01	Fönsterglas	3	Glas	3 småbitar funna utanför söderväggens västra del.	B
10	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett stort antal småbitar funna i tröskeln.	B
12	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett stort antal småbitar funna utanför söderväggens östra del, mellan jord och sand.	B
13	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett stort antal småbitar funna nedanför östra murens södra del.	B
15	Fönsterglas	> 10	Glas	Ytfynd, runt och på V muren.	B
17	Fönsterglas	2	Glas	Ytfynd, Ö vällen.	B
19	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett stort antal småbitar funna utanför södra väggens östra del.	B
22	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett antal småbitar funna utanför södra väggens östra del.	B
26	Fönsterglas	1	Glas	Funnen i östra vällen. Tjockare glas än i de övriga?	B
31	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett antal småbitar (brända) funna i muren, nordvästra hörnet.	B
36	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett stort antal småbitar funna på golvet invid östra murens mitt.	B
39	Fönsterglas	> 10	Glas	Ett stort antal småbitar funna i östra vällen, södra delen.	B
40	Fönsterglas	11	Glas	Småbitar funna i norra muren.	B
05	Glas	1	Glas	1 frostig bit, funnen i norra muren.	B
11	Glas	1	Glas	Funnen i tröskeln.	B
16	Glas	3	Glas	Ytfynd, runt och på V muren.	B
20	Glas	2	Glas	Funna utanför södra väggens östra del.	B
21	Glas	1	Glas	Funnen utanför södra väggens östra del.	B
35	Glas	1	Glas	1 grön bit funnen på golvet invid östra murens mitt.	B
38	Glas	1	Glas	1 bit funnen i östra vällen, södra delen.	B
42	Glas	6	Glas	1 vit, 1 grön, 2 bruna o 2 brända glasbitar funna i tröskel till hus B.	B
55	Glas	1	Glas	1 bit slipat glas funnen utanför södra väggen, i dess östra del mellan jord och sand.	B
62	Glas	1	Glas	Funnen i norra muren.	B
63	Glas	1	Glas	Större del av bottenbit, brunt glas, funnen i norra muren. ca 1 m över golv.	B
64	borttagen	1			
74	Gryta	1	Järn	Funnen utanför södra väggens östra del.	B
81	Gryta	1	Järn	1 liten mynningsbit funnen i östra vallens södra del.	B
82	Gryta	1	Järn	1 stor mynningsbit funnen i nordvästra hörnet.	B
67	Gångjärn	6	Järn	4 krökta spikar som trol. fungerat som provisoriska gångjärn samt två spikar. Utanför ing. mellan jord och sandlager.	B
89	Järntråd	1	Järn	Delar av två trådar som är ihopgljade med varandra. För upphängning? I S delen av Ö muren. nedre delen.	B
56	Knapp	1	Glas?	1 svart knapp. Lösfynd vid västra muren (Ronny).	B
57	Knapp	1	Glas	1 vit knapp funnen i tröskeln till hus B.	B
59	Knapp	1	Glas	1 liten vit knapp funnen utanför söderväggen, i dess östra del.	B
60	Knapp	1	Glas	1 vit knapp funnen i golvet invid östra muren, mitten.	B

84	Lits	1	Järn	Tveksam benämning. Kan ha använts som fästianordning till segel eller tältduk. I NÖ hörnet av N muren, 0,6 m över golv.	B
54	Metallföremål	1		Funnen i norra muren.	B
04	Porslin	1	Porslin	1 dekorerad liten bit, funnen i golvet vid mitten av östra muren.	B
14	Porslin	3	Porslin	3 odekorerade småbitar, varav 1 beigefärgad, funna nedanför östra murens södra del.	B
18	Porslin	5	Porslin	Ytfynd, Ö vallen.	B
23	Porslin	1	Porslin	Funnen utanför södra väggens östra del.	B
24	Porslin	2	Porslin	En dekorerad bit och en del av hank, funna utanför södra väggens östra del.	B
25	Porslin	1	Porslin	En dekorerad bit, lösfynd vid södra delen av västra väggen.	B
32	Porslin	5	Glas	5 småbitar (brända) varav 2 blåfärgade, 1 dekorerad, 1 vit med intryckt stämpelmönster och 1 slät vit, i muren, NV hörnet.	B
37	Porslin	1	Porslin	1 liten bit funnen på golvet invid östra murens mitt.	B
43	Porslin	8	Porslin	Vitt porslin varav 1 dekorerad, funna i södra delen av östra vallen.	B
61	Porslin	17	Porslin	Funna i norra muren.	B
53	Pärta	1	Glas?	Funnen i östra murens södra del.	B
70	Spik	2	Järn	1 spik och 1 liten bit taggtråd?, ytfynd i västra vallen.	B
71	Spik	1	Järn	Funnen direkt utanför södra väggens västra del.	B
72	Spik	1	Järn	Spik eller nit funnen i nordvästra hörnet.	B
73	Spik	1	Järn	Spik med platt tvärsnitt o utan huvud, funnen direkt utanför södra väggens östra del.	B
78	Spik	13	Järn	Spikar, nitar, stift(?) och bleckbitar(?) funna i tröskein tills. med fönsterglas.	B
79	Spik	3	Järn	Funna i norra muren.	B
65	Spisring	4	Järn	Delar av spisring, funnen i mitten av norra muren, strax över den svängda muren.	B
08	Tegel	1	Tegel	1 bit (tak)tegel funnen ovanpå Ö muren.	B
45	Tegel	7	Lera	Funna i ytan söder om södra väggen.	B
47	Tegel	6	Lera	Funna i södra delen av västra väggen.	B
49	Tegel	8	Lera	Funna i nordvästra hörnet.	B
50	Tegel	3	Lera	Funna i golvet vid östra murens mitt.	B
51	Tegel	13	Lera	Funna i östra vallen.	B
90	Tyg	1	Ull	Fyra bitar o en bit flätat band. Funna i muren i nordvästra hörnet invid "rökgången". Två av bitarna har handgjort häl.	B
87	Pinntång	2	Järn	Tång med hammare. Funnen inne i huset i NV hörnet.	B

BILAGA 6.

Miljöarkeologisk undersökning, rapport nr 2006-011 av Karin Viklund,
Miljöarkeologiska Laboratoriet, Umeå.

MILJÖARKEOLOGISKA LABORATORIET

RAPPORT nr. 2006-011

**Snarsmon, Naverstad 373,
Ejgde 1:4 och 1:14, Tanums kommun.**

Miljöarkeologisk undersökning.

Av

Karin Viklund

INSTITUTIONEN FÖR ARKEOLOGI OCH SAMISKA STUDIER

SNARSMON, NAVERSTAD 373, EJGDE 1:4 OCH 1:14, TANUMS KOMMUN. MAKROFOSSILANALYS OCH MARKKEMISK ANALYS.

Av Karin Viklund

Inledning

Undersökningen gäller sex jordprover i storleksordningen 2 liter, från olika platser på resandebosättningen Snarsmon i Tanums kommun, tagna 2005 under andra säsongens utgrävningar där.

Metoder

Proverna har vattensållats i 2 och 0,5 mm sållar, torkats och undersökts på förekomst av växtmaterial. I första hand söker man efter bränt eller på annat sätt bevarat botaniskt/organiskt material som kan finnas kvar lång tid i marken. Icke brända växtlämningar förmultnar som regel ganska snabbt och när sådant hittas är det därför ofta fråga om relativt recent material.

Från varje prov togs en liten portion ut för markkemisk analys och fem olika parametrar har analyserats: Organisk halt är bestämd genom glödförlust (GF/LOI) efter förbränning vid 550°C. Fosfathalten anges med två värden, som P^o/fosfatgrader, dvs oorganisk fosfat och som total fosfathalt (P_{tot}) vilket inkluderar organiskt bunden fosfat. Höga fosfathalter indikerar ”nedsmutsning”, P_{tot} med organiskt material, P^o med exempelvis förekomst av ben i jorden. Magnetisk susceptibilitet (MS) har mätts före och efter förbränning vid 550°C (MS550). MS-värdena visar jordens benägenhet att magnetiseras, något som ökar med kulturpåverkan, med bränning och med höga halter järn. Ett MS-värde som ökar märkbart efter upphettning till 550° visar att jorden inte varit utsatt för bränning tidigare.

Resultat, allmänt

Proverna var ganska lika varandra, såväl i jordmaterial som växtdelar och kemiska värden. I de flesta hittades några icke förkolnade frön av hallon och några förkolnade kottefjäll och frön av mjölon, i ett par även några frön av målla. Mjölonen och förstås även tall-/grankottarna, hör hemma på torrt hed- skogsland och de har antagligen blivit brända vid någon skogsbrand, före eller efter bosättningen. Målla- och hallonfröna hör ihop med den kulturstörning i den naturliga skogsmarksfloran som bosättningen medfört och fröna är tidigast från bosättnings tiden, troligen senare.

Några små bitar av något förslagat material, troligen grus/sand som sintrat ihop av hetta hittades också, i prov 2 fanns flera sådana bitar. Bitar av plant, helt ofärgat genomskinligt glas, antagligen fönsterglas, hittades i prov 6 och 4.

Värdena (tabell nedan) är förhöjda mot vad som är förväntat i t.ex. en vanlig skogsbacke, men inte mycket. I synnerhet fosfatvärdena är blygsamma. MS visar på ganska höga värden –vilket kan ha samband med att det brunnit på platsen, som man vet är fallet med åtminstone hus B.

Tolkningar och kommentarer till proverna

1. Från kulturlagret i och under stenpackningen i ”absiden” till hus A.

Här fanns alltså en tillbyggnad, eventuellt nyttjad som skafferier eller förråd, något som resultaten varken bekräftar eller förkastar. Värdena är lika andra värden i och just utanför husen, med ganska höga MS-värden och måttligt höga fosfatvärden och en Pkvot något högre än genomsnittet på platsen. Sammantaget visar det på en kulturpåverkad och något näringsberikad mark.

2. *SO om hus B i den röjda ytan ("åker").*

Den röjda ytan kan nog ha varit en liten odling, men värdena är inte de typiska för en åker som man gödslat med naturgödsel. I provet härifrån hittades dock en hel del små slaggliknande klumpar, kanske bränd och hopsintrad sand/jord, liksom ganska mycket träkol, mer än i övriga prover. Någon koppling till eld tyder detta på, och om man tänker sig att den röjda ytan var en odling så har den i så fall bränts eller svedjats innan man odlat. Det mest naturliga och effektivaste sättet att starta en odling i en barrskogsmiljö som denna vore förstås att först svedja på platsen. Man faller då träden, bränner alltihopa så långt möjligt, röjer marken från sten, stubbar etc. och sår sedan. Sedan skulle man, troligen med stor framgång, ha kunnat odla t.ex. (svedje)rovor på platsen.

3. *Söder om stora stenen vid hus A (är även yta mellan husen).*

I detta prov är flera värden något förhöjda, exempelvis Pkvoten och den organiska halten. Detta är värden som ökar med kulturpåverkan av olika slag, t.ex. tillförsel av olika sorters organiskt avfall. Resultaten är att förvänta i en väl nyttjad och trafikerad yta mellan och nära två hus.

4. *Hus B; direkt S om S väggens Ö halva, under stenpackningen (ingången).*

Det här provet har en markkemisk profil med ganska höga MS-värden och måttligt höga fosfatvärden och en Pkvot lite högre än genomsnittet på platsen. Sammantaget visar det på en klart kulturpåverkad och något näringsberikad mark och fynden av några icke förkolnade frön av målla och hallon pekar i samma riktning. Men värdena är helt rimliga för platser man bott på.

5. *Hus B; direkt S om S väggens V halva.*

Värdena är ganska likartade i de båda proven från hus B, något lägre i prov 4 än i prov 5. I båda fanns också frön av målla, (*Chenopodium sp.*), vilket är en mycket kvävekrävande växt vars närvaro visar att marken tillförts näring/kväve. Mållan kan ha vuxit nära husen medan man bodde där, därefter kan ytterligare några generationer ha frodats i de ödelagda och näringsberikade husgrunderna, och det är troligen fröna från dessa vi hittat. I övrigt en ganska normal och moderat nedsmutsning på en plats som denna.

6. *Hus B, tröskel; nedre lagret, mellan och under nedfallna stenar.*

Det mest intressanta med prov 6 var att där fanns några mycket små fragment av brända ben- de enda benen i från platsen. Antagligen är det dessa ben som ligger bakom det förhöjda värdet för oorganisk fosfat (P^o) här. Kanske rör det sig om någon rituell depå (vanligt vid trösklar), något djur som bränts och grävts ner, eller som kanske söktes sig mot utgången vid husbranden och brunnit inne?

Sammanfattningsvis får vi alltså ungefär samma bild som vid förra analysen, dvs klara tecken på kulturpåverkan, men långt ifrån de värden och den anrikning med fosfater som man kan se i förhistoriska och medeltida lager. Tyvärr finns dock inte mycket att jämföra med, från samma tid, liknande utmarksmiljö och från liknande ganska kortvariga boenden. Proverna är samstämmiga och med markkemiskt relativt jämna och medelmåttiga värden, några toppar som kunde visa på slaskhögar eller liknande har ännu inte setts.

Tolkningen av en avröjd yta som åker får stöd i analysresultaten såtillvida att det i så fall bör vara fråga om en svedja. Man kan ha haft köksträdgård eller sädesodling där. Spår i form av frön finns då inte kvar, men här hittades mycket träkol och något förslaggat material som bägga indikerar bränning på platsen.

SNARSMON. Markkemisk analys och innehåll i prover - värden och noteringar

Provtagningsplats	Labnot.	Pnr	MS	MS550	LOI(%)	P°	Ptot	Pkvot
Hus A, absiden	Kol, Glas, Hallon, Mjölon	1	149	288	8,1	23	63	2,7
Röjd yta	Slaggkl, Kol	2	144	339	7,8	29	58	2
Mellan hus A o B	Kol, Kottefjäll, Tegelfragm.	3	170	301	10,8	14	51	3,7
Hus B, s väggen mot Ö	Målla, Hallon, Glas, Kol	4	157	295	8,1	18	47	2,6
Hus B, södra väggen mot V	Målla, Kottefjäll, Mjölon, Kol, Slaggkl.	5	191	253	4,7	13	25	1,9
Hus B, tröskel	Kol, Br.Ben, Glas, Mjölon	6	160	237	5,5	36	57	1,6

MAL
Miljöarkeologiska laboratoriet
Umeå Universitet
901 87 UMEÅ
Telefon: 090-786 50 00
Telefax: 090- 786 76 63
Hemsida: <http://www.umu.se/envarchlab/mal>